

William Shakespeare

Visat núm. 10
(octubre 2010)
per Dídac Pujol

William Shakespeare (1564-1616) és considerat l'escriptor anglès més important de tots els temps i el millor escriptor de la literatura universal. Dramaturg i poeta, les seves obres teatrals es representen avui dia en els cinc continents. Els trets que més es valoren de la seva obra són el poder de commoure'ns, la capacitat de crear un ampli ventall de personatges d'una gran profunditat psicològica, l'habilitat de caracteritzar els personatges mitjançant un llenguatge variat i riquíssim i la modernitat amb què són tractats alguns temes universals com ara l'amor, la gelosia, el poder, l'ambició o la mort.

Deixant de banda paròdies i adaptacions, la primera traducció catalana completa d'una obra de Shakespeare és el *Hamlet* d'Artur Masriera (1898), una traducció que té el mèrit d'estar feta directament a partir de l'anglès amb voluntat de ser fidel a l'original. La traducció de Masriera donarà pas, al primer terç del segle XX, a un autèntic esclat de traduccions de Shakespeare. La col·lecció més ambiciosa és la «Biblioteca Popular dels Grans Mestres» (1907-1910), pensada per posar a l'abast del gran públic les obres dels millors escriptors de la literatura universal. Aquesta col·lecció pretenia publicar les traduccions completes de l'obra de Shakespeare, però només en veieren la llum setze. Entre els traductors, hi havia escriptors com ara Josep Carner, Joan Puig i Ferrer o Diego Ruiz. Carner, en particular, hi tradueix *El somni d'una nit d'estiu* (1908), *Les alegres comares de Windsor* (1909) i *La tempesta* (1910), i veu en la col·lecció una oportunitat de forjar un català literari i de fomentar la literatura catalana de creació.

De manera més o menys simultània en les traduccions de la «Biblioteca Popular dels Grans Mestres», hi trobem traduccions de Cebrià Montoliu (*Macbeth*, 1907), Antoni Bulbena i Tosell (*Hamlet*, 1910) i Anfòs Par (*Lo Rei Lear*, 1912). Mentre que Montoliu opta per fer una versió que estilitza el català quotidià (encara no codificat per Pompeu Fabra), Bulbena i, sobretot, Par, opten per buscar models en el passat: Bulbena escriu en un llenguatge arcaic i pseudoclàssic, i Par intenta escriure en un català medieval (amb Ramon Llull, Bernat Metge i Joanot Martorell com a referents principals) amb l'objectiu, segons ell, de defugir els castellanismes que infesten la llengua catalana de l'època. Val a dir, però, que malgrat l'extravagància de traduir Shakespeare en català medieval, la traducció que fa Par és la més rigorosa i fidel, filològicament parlant, de totes les que es fan en aquella època, molt més que, per exemple, les de Carner, les quals, en canvi, tenen la virtut d'utilitzar un llenguatge molt més viu i fresc.

Durant els anys 1920 i 1930 continuen les traduccions de Shakespeare amb Magí Morera i Galícia, Carme Montoriol i Cèsar August Jordana, que tingueren l'avantatge, en la majoria de les seves traduccions, de treballar amb la llengua normativitzada per Pompeu Fabra. Morera i Galícia va començar traduint poesia (entre 1912 i 1922 va traduir un total de seixanta-nou dels cent cinquanta-quatre sonets de Shakespeare; el 1915 publicà «El fènix i la tortra»; i el 1917, *Venus i Adonis*), però posteriorment es dedicà al teatre, amb versions de *Coriolà* (1918), *Hàmlet* (1920), *Romeu i Julieta* (1923), *El marxant de Venècia* (1924), *Macbeth* i *Juli Cèsar* (1925 i 1926, inèdites fins al 2006). Les

traduccions de Morera són força literals, tenen una clara voluntat poètica (són traduccions en vers, a diferència de les de Montoliu i de la majoria de Carner) i tenen el mèrit indiscutible d'haver donat un fort impuls a la traducció literària de Shakespeare en el segle XX. Carme Montoriol continuarà la tasca iniciada per Morera: tradueix, animada per Fabra, els sonets complets (1928), i ens ofereix *Cimbelí* (1930) i *La nit de Reis o el que vulgueu* (1935). Un punt més ambiciós és el projecte de Cèsar August Jordana, que, a banda de *Macbeth* (1928), endegà l'empresa de traduir les obres completes de Shakespeare a Editorial Barcino, on aparegueren un total de nou obres teatrals entre 1930 i 1932.

La Guerra Civil truncà el projecte d'obres completes de Jordana, però en els anys quaranta Josep Maria de Sagarra reprendrà el programa de traducció de les obres de Shakespeare al català: en traduí un total de vint-i-vuit (en deixà vuit per traduir, entre les quals *Hamlet* i *El rei Lear*), i ho féu amb una concepció molt més dinàmica i teatral que qualsevol dels traductors precedents. A causa de les circumstàncies històriques, Sagarra es veié obligat a publicar les seves traduccions de manera clandestina entre 1945 i 1947, amb data falsa de 1935 i en luxoses edicions de bibliòfil, amb un tiratge de tres-cents quaranta exemplars. No fou fins al període de 1958-1959 que se'n féu una reedició parcial, més assequible, a l'Editorial Alpha; però l'edició veritablement popular, d'obres individuals a un preu molt econòmic, va ser la que publicà l'Institut del Teatre i Editorial Bruguera entre 1979 i 1986 (la reedició la du a terme l'Institut del Teatre des de 1994 fins a l'actualitat). Les traduccions de Sagarra, malgrat que han estat criticades per ser poc fidels a l'original i per imposar l'estil propi de l'escriptor per damunt del text de Shakespeare, no són ni estrictament literàries (com les de Carner o Morera) ni erudites (com les d'Anfòs Par), sinó que estan destinades a ser dites a dalt de l'escenari; sense renunciar a la poeticitat, es caracteritzen per tenir una gran ambició dramàtica. D'aquí que la llengua que utilitzen sigui àgil, viva, oral, escenificable, acolorida, amb un ritme ben marcat, amb una sintaxi clara i un vocabulari d'arrel popular, culte de vegades, però sempre intel·ligible per al gran públic.

Després de Sagarra, hi ha hagut un traductor que ha realitzat, entre els anys 1984-1992, una tasca ingent: la de traduir, per primera vegada al català, les obres dramàtiques completes de Shakespeare. Ens referim a Salvador Oliva, que va concebre les seves traduccions no pas per ser llegides, ni per ser representades al teatre, sinó per al doblatge a Televisió de Catalunya de la sèrie britànica *The BBC Television Shakespeare*, de manera que les versions impreses s'han d'entendre sobretot com a versions didàctiques destinades a entendre l'original. Posteriorment, Oliva ha començat a revisar les pròpies traduccions, ja sigui en la col·lecció «Biblioteca Pompeu Fabra» (del 2003 en endavant), ja sigui en l'editorial Vicens Vives (del 2005 en endavant). Val a dir que Oliva també ens ha ofert una edició dels *Sonets* que conté la versió literal en prosa i la poètica en versos alexandrins. A més de Salvador Oliva, hi ha dos traductors que s'han fet un lloc en el panorama de la traducció shakespeariana contemporània: ens referim a Miquel Desclot i a Joan Sellent. Desclot, d'una banda, es declara seguidor de Sagarra pel fet de dur a terme versions destinades a la representació on predomina el decasíl·lab. Joan Sellent, d'altra banda, segueix Sagarra en tant que fa versions destinades a l'escenari, però s'alinea també amb Oliva, tant pel que fa a l'ús d'un català actual, entenedor i lliure d'arcaïsmes com pel que fa a l'ús de la polimetria (sobretot decasíl·labs i alexandrins).

(Nota: Per a un panorama més complet de les traduccions catalanes de Shakespeare, podeu consultar: Dídac Pujol, *Traduir Shakespeare. Les reflexions dels traductors catalans*. Lleida: Punctum & Trilcat, 2007, p. 31-56.)